

RISICO- ASSESSMENT CORONA NARRATIEVEN

NO. 4 (29-06-2021)

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn, en Sport

DROG : Forensic Journalism | Trollensics

Key Takeaways

- De onderwerpen ‘Deltavariant’ en ‘het vaccineren van kinderen’ zitten momenteel in en opwaartse trend.
- Pro- en anti-vaccinatie accounts zoeken vaak de confrontatie op onder hoofde van gelijksoortige termen en hashtags. Pro-vaccinatie accounts lijken numeriek iets in de meerderheid, terwijl anti-vaccinatie-accounts oververtegenwoordigd zijn op Twitter en Youtube. Zij kleuren met hun bovengemiddelde activiteit het debat meer dan op basis van hun aantallen verwacht zou kunnen worden.
- Het vaccineren van kinderen in bredere zin is een veelbesproken onderwerp. De meest populaire tweets zijn momenteel pro-vaccinatie, maar ook bewegingen tegen het vaccineren van kinderen blijven een aanzienlijk deel van het debat bepalen.
- De ‘bijwerkingen’ waar men zich het meest zorgen over maakt zijn ‘lange termijn effecten’ en ‘sterfgevallen’. Dit zijn beide natuurlijk geen concrete bijwerkingen, maar tonen aan dat een deel van de bevolking in meer algemene zin angstig is voor het vaccin.
- Over de versoepelingen uit menen op twitter zich voornamelijk *of* bezorgd over de snelheid van invoeren (vanwege de Deltavariant) *of* uit men zich kritisch over de maatregelen die nog overeind blijven.
- De ‘testsamenleving’, een thema dat veelal door een harde kern anti-vaxers wordt besproken, heeft in juni niet meer de uitschieters gehad die eerder wel zijn ontstaan op dit onderwerp. Toch blijft men dit onderwerp wel bespreken.
- Desinformatie-media worden in veel gevallen gedeeld door een relatief klein aantal accounts (dit ten opzichte van de reguliere media, die door meer verschillende accounts gedeeld worden). Toch zijn er specifieke bronnen (bijv. de YouTube-videos van BLCKBX) die relatief veel waardering krijgen.
- Accounts die zich consistent tegen het overheidsbeleid uitspreken sorteren al voor op de herfst, wanneer, zo verwachten zij, de maatregelen weer zullen worden aangescherpt. Dit in reactie op pro-vaccinatie accounts, die nu regelmatig satirische berichten plaatsen met berichten als *“wat moeten die wappies verder nog, nu de versoepelingen intreden?”*. Het zou verstandig kunnen zijn voor het Ministerie van VWS zich op de mogelijke reacties van de anti-overheidsbeleid fractie deze herfst voor te bereiden.
-
-
-
-
-
-

Inhoudsopgave

•

<i>Key Takeaways</i>	1
<i>Inhoudsopgave</i>	2
<i>Tabellen en Figuren</i>	3
1. Onderzoeksopzet	4
Corona-Desinformatie.....	4
COVID-19 en Social Media.....	4
Twittergebruikers.....	5
Twijfelaars.....	7
2. COVID-19 Op Nederlandstalig Social Media	8
Hoe Courant is COVID-19 Online?.....	8
3. Trends	10
Het vaccinatieprogramma.....	10
Het Vaccineren van Kinderen.....	14
Bijwerkingen.....	16
Trombose.....	16
Covid-Maatregelen.....	21
Het Vaccinatiebewijs.....	28
4. Verspreiders van Desinformatie	31
APPENDIX I:	34
Meest bekeken YouTube-Videos omtrent Vaccinatie Afgelopen Jaar	34

•

Tabellen en Figuren

Figuur 1: Aanmaakdatum Pro-Vax Accounts.....	5
Figuur 2: Aanmaakdatum Anti-Vax Accounts.....	6
Figuur 3: Covid-Gerelateerde Trending Topics April, Mei, Juni.....	8
Figuur 4: Vergelijking Covid-Gerelateerde Trends.....	9
Figuur 5: Gebruik van de term "vaccinatie" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	11
Figuur 6: De verhouding tussen pro-vaccinatie (groen) en anti-vaccinatie (rood) op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	12
Figuur 7: Gebruik van de term "Wappies" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	13
Figuur 8: Meest gebruikte Hashtags in combinatie met de term "Wappies" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	14
Figuur 9: Gebruik van de term "Kinderen" in combinatie met "Vaccinatie" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 27-06-2021.....	15
Figuur 11: Stapelgrafiek 'Bijwerkingen' 01-01-2021 t.m. 29-06-2021.....	18
Figuur 12: Tractie op 'Bijwerkingen' per vaccin. 01-01-2021 t.m. 29-06-2021.....	19
Figuur 13: Gebruik van de term "Trombose" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	20
Figuur 14: Gebruik van de term "Versoepelingen" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 27-06-2021	22
Figuur 15: Gebruik van de term "Versoepelingen" op Twitter in de maand Juni.....	23
Figuur 16: Top 50 Meest gelikete Berichten onder 'Versoepelingen': Thematische Vergelijking.....	24
Figuur 17: Gebruik van de term "Mondkapjes" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	25
Figuur 18: Gebruik van de term "Deltavariant" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	26
Figuur 19: Gebruik van de term "Deltavariant" op Twitter in de maand Juni.....	27
Figuur 20: Gebruik van termen als "testsamenleving" en "coronapaspoort" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	29
Figuur 21: Gebruik van de term "Gele Boekje" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021.....	30
Figuur 22: De Invloed van Desinformatie Media-Verspreiders op het "Vaccinatie" Debat....	32
•	
•	

1. Onderzoeksopzet

Corona-Desinformatie

Op het internet en in het bijzonder op Social Media wordt er veel onjuiste en hevig polariserende informatie over COVID-19 verspreid. Dergelijke desinformatie en geëmotioneerde boodschappen kunnen een negatief effect hebben op de vaccinatiebereidheid onder de Nederlandse bevolking en zo indirect ook op de volksgezondheid.

De vraag van het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (Min. VWS) is in welke mate dergelijke boodschappen de bevolking ertoe aanzetten zich uiteindelijk niet te laten vaccineren. Het ministerie is erin geïnteresseerd de doelgroep van 'twijfelaars' gericht te informeren en twijfels ontstaan door onjuiste of polariserende informatie weg te nemen; en richt zich daarbij expliciet niet op de 'harde kern' van corona- of vaccin-sceptici die bewust desinformatie opzoekt en verspreid. Bij deze laatste groep lijkt de onwil tot vaccineren namelijk niet samen te hangen met de mate waarin zij correct geïnformeerd zijn, maar in een fundamentele vertrouwensbreuk met de overheid of de samenleving in bredere zin. De hoop is dat bij een gematigder groep die wel onder de invloed staat van - maar zelf niet actief verspreider is van - desinformatie een informatiecampagne wel effect kan sorteren.

COVID-19 en Social Media

Met behulp van Trollrensics software kan er een grote hoeveelheid data van social media op zodanig geordende wijze worden opgeslagen zodat er op overzichtelijke wijze statistische en inhoudelijke analyses op die data kunnen worden uitgevoerd. Zo is het bijvoorbeeld goed te achterhalen waar verschillende social-media trends vandaan komen, welke personen tot de 'harde kern' van een bepaald gedachtegoed behoren, en of er sprake is geweest van 'gecoördineerd inauthentiek gedrag' of desinformatiecampagnes met behulp van geautomatiseerde nepaccounts.

In uitvoering van deze analyses verwerkt het system persoonsgegevens, maar de projectgroep is niet gemachtigd deze persoonsgegevens met het Ministerie te delen. Alle analyses zullen daarom geanonimiseerd worden aangeleverd. Er bestaat een handvol weloverwogen uitzonderingen op deze regel – namelijk in die gevallen waar een natuurlijk person binnen het coronadebat als 'instituut' kan worden aangemerkt na veelvuldig in de media te zijn geweest (bijv. Hugo de Jonge of 5.1.2e).

Naast de beperkingen omtrent het delen van persoonsgegevens, zijn er ook een aantal technische grenzen die de vorm van het huidige onderzoek tekenen.

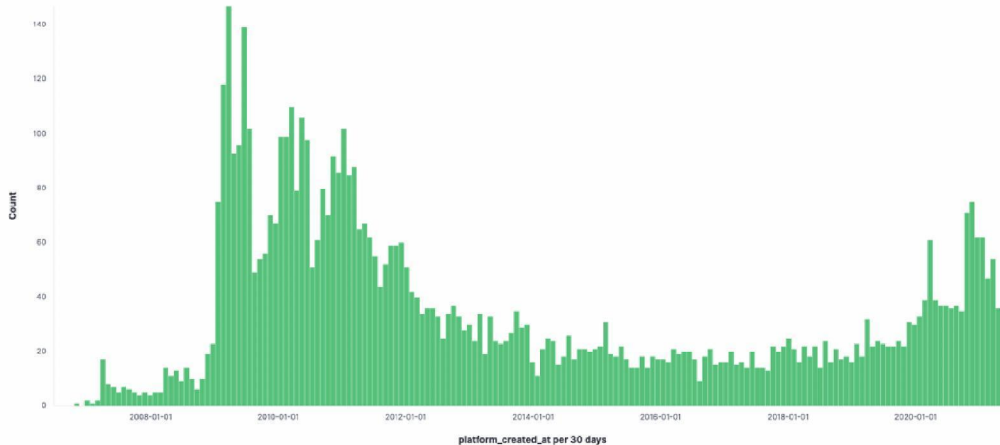
Ten gevolge van een aantal zeer bekende incidenten zoals het *Cambridge Analytica* schandaal, de aangescherpte Europese wetgeving op het gebied van digitale privacy, en wegens het belang dat 5.1.2e providers hebben bij het frustreren van gesystematiseerd onderzoek op hun platforms, kunnen onderzoeksactie van het Trollrensics® platform soms om onduidelijke redenen gefrustreerd worden. Ook zijn er grote

relevante social media platforms (in het bijzonder Facebook) die zich vrijwel geheel hebben afgesloten voor onderzoeksacties als van de projectgroep.

Met deze randfactoren in gedachten gaat de eerste zoekslag in ons onderzoek steeds uit van Twitter – een op tekst gebaseerd medium dat zich goed leent voor inhoudelijke analyses. De trend-analyses op corona-gerelateerd onderwerpen op dit platform zullen vervolgens geëxtrapoleerd worden naar YouTube: een ander in Nederland drukbezocht medium waarop een grote verscheidenheid aan onjuiste en polariserende content op dit gebied te vinden is. Waar mogelijk en nodig worden er ook handmatig zoekslagen op andere social media uitgevoerd om vermeende trends op Twitter en Youtube te valideren of te ontcrachten.

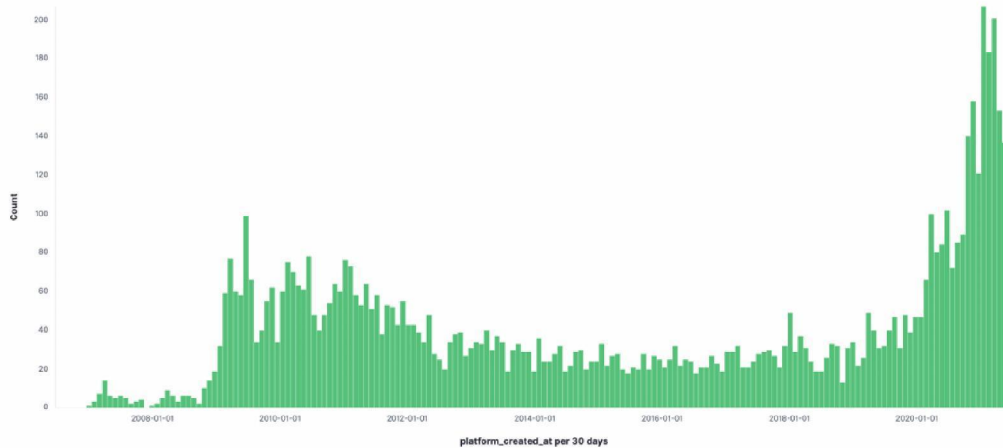
Twittergebruikers

Wat Twitter betreft is er sprake van een duidelijke toename in gebruik sinds de start van de Coronacrisis. Dit is van belang wegens het vaak gepolitiseerde karakter van communicaties op dat medium, zoals ook het VWS beargumenteert¹. Het ziet er naar uit dat ‘Corona’ een thema is waar deze nieuwe Twittergebruikers bijzondere aandacht voor hebben. Wij zien dit terug in het feit dat relatief ‘jonge’ accounts (aangemaakt in 2020 en 2021) ver oververtegenwoordigd zijn binnen al onze deelonderzoeken. Daarbinnen valt ook het volgende onderscheid op:

Figuur 1: Aanmaakdatum Pro-Vax Accounts

¹ <https://www.cbs.nl/en-gb/over-ons/innovation/project/social-tensions-indicator-gauging-society>

Figuur 2: Aanmaakdatum Anti-Vax Accounts

De eerste grafiek geeft de aanmaakdatum aan van accounts die zich, in de brede zin van het woord, als pro-vaccinatie uiteten; en de tweede grafiek de accounts die zich in brede zin als anti-vaccinatie uiteten.

Hieruit valt op te maken dat er veel accounts zijn die het afgelopen jaar zijn opgestart om zich in het bijzonder tegen vaccinatie en andere corona-maatregelen uit te spreken. Dit zorgt voor een oververtegenwoordiging van deze “anti-vax” groep op Twitter die ook in de berichtvoering regelmatig opvalt. Deze groep is daarnaast ook bijzonder aanwezig: deze accounts tweetten veel en consistent over hetzelfde onderwerp.

Het is heel moeilijk te zeggen in welke mate de op social media beschikbare informatie de bredere bevolking weerspiegelt. Er zijn verscheidene redenen te bedenken waarom deze social media data zeker *niet* als eenduidige afspiegeling te gebruiken zijn. Het feit, bijvoorbeeld, dat actievere accounts een onevenredig groot effect op de dataset kunnen hebben, zonder dat die activiteit nu daadwerkelijk een groter deel van de bevolking vertegenwoordigt, is niet volledig te omzeilen. Ook maakt slechts een deel van de bevolking gebruik van verschillende social media – en doen zij dat misschien zelfs wel met zeer nauwe doelen voor ogen (bijvoorbeeld het uiteten van anti-vaccinatie sentimenten), wat tot gevolg heeft dat een klein groepje mensen op dit medium soms een relatief veel grotere impact kan hebben.

Het debat is online in ieder geval vaak zodanig sterk gepolariseerd dat wij onze twijfels hebben over de bredere representativiteit. Het is daarnaast ons vermoeden dat corona-sceptische groepen online oververtegenwoordigd zijn vanwege de vermeende onmogelijkheid voor deze mensen om zich publiekelijk met sceptische (of samenzwerings-) standpunten uit te spreken. Uit onze onderzoeken blijkt dan ook dat deze groep bijzonder veel gebruikmaakt van anonieme accounts.

Drie groepen laten zich in het bijzonder goed identificeren, namelijk:

1. Een grote, Corona- of vaccin-sceptische groep; zeer kritisch op de overheid; citeert vaak desinformatie-media, maar ook kritische stukken van reguliere

media; gepreoccupeerd met maatregelen en 'de testsamenleving' en onderschrijft een narratief waarin de overheid kwaadaardige bijbedoelingen heeft.

2. Een minder nadrukkelijk aanwezige maar ook zeker niet verwaarloosbare groep die zich ernstige zorgen maakt over corona en de bijkomende risico's; vindt dat versoepelingen te snel gaan en dat maatregelen niet genoeg worden nageleefd; maakt zich zorgen over o.a. de deltavariant.
3. Een kleine, ondervertegenwoordigde, 'zijlijn' groep die zich voornamelijk satirisch of afstandelijk over beide bovenstaande (vooral de eerste) groepen uitlaat.

Twijfelaars

De groep waar het VWS vanuit het oogpunt van goede informatievoorziening het meest geïnteresseerd in is zijn de 'twijfelaars', die erdoor gekarakteriseerd worden dat zij door des-informatieve anti-vaccinatie bronnen zo ver zijn gebracht dat zij ernaar neigen zich niet te laten vaccineren. Het idee is dat het 'debunken' van valse informatie en het aanleveren van meer legitieme (wetenschappelijke) informatie er bij deze groep meer bereidheid zal ontstaan zich te laten vaccineren.

De vraag is in welke mate deze groep 'twijfelaars' bestaat en hoe groot zij is, en welke thema's voor hen in het bijzonder van belang zijn. Ook is het de vraag of zij nog te bereiken zijn door informatiecampagnes van overheidswege - en zo ja: van welk type dan?

Online is de scheiding tussen de 'harde kern' anti-vaxers en deze 'twijfelaars' vaak moeilijk aan te brengen. Niet alleen omdat de manier waarop informatie leidt tot gedrag niet altijd logisch of consistent is, maar ook omdat de *mate waarin iemand open staat voor verandering* niet een karaktertrek is die gemakkelijk eenduidig van een profiel is af te lezen.

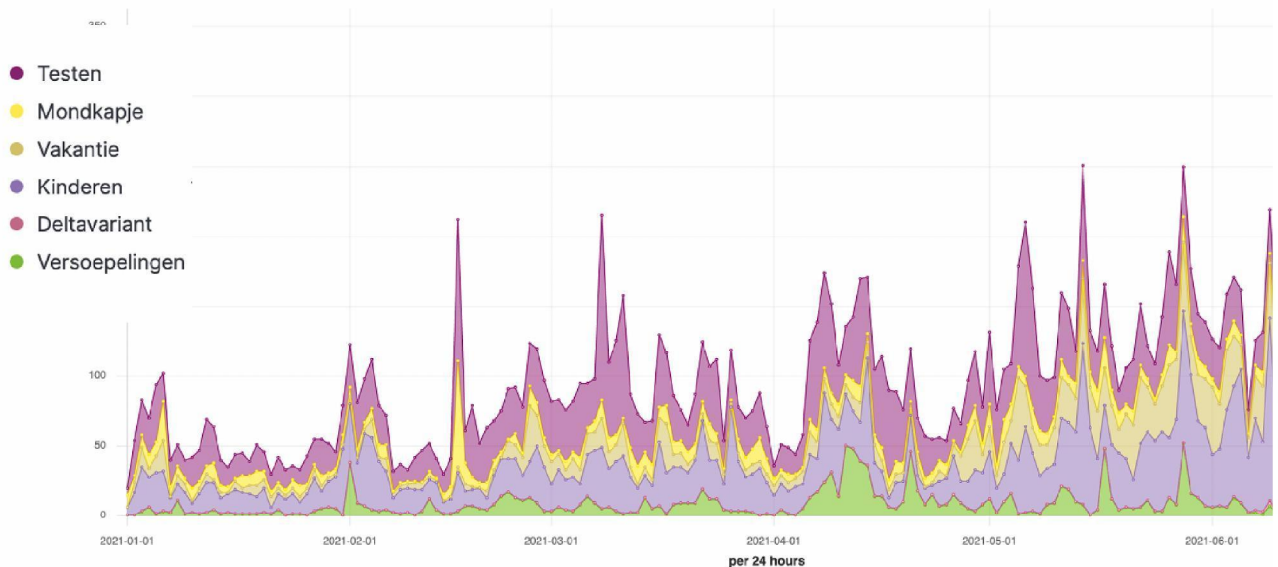
Een relevant onderscheid dat op basis van social-media analyse wel goed te maken is, is dat tussen verschillende SOORTEN berichten - dus bijvoorbeeld tussen berichten die over de 'testsamenleving' gaan, over de 'deltavariant', over 'bijwerkingen', en zo meer. Door de verhouding van de inhoud van deze berichten weer te geven kan er vervolgens ook iets gezegd worden over de verschillende mate waarin deze thema's courant zijn binnen deze platforms en in welke mate een potentiële 'twijfelaar' die gebruik maakt van dat sociale medium kans maakt aan verschillend desinformatie- of polariserende narratieven blootgesteld te worden.

Ook kunnen de effecten van overheidscommunicatie in meer- of mindere mate worden teruggezien in deze datasets, en deze kunnen als zodoende inzichten verschaffen in het effect van deze communicaties op het online discours. Dit is de opzet van het onderzoek in de hierop volgende pagina's.

de corona-gerelateerde onderwerpen zijn in de grafiek opgenomen, wat dus wil zeggen dat alle 'lege' plekken op dat punt in tijd werden ingevuld door onderwerpen die niets met corona te maken hadden.

-
- Het is dus vrij duidelijk dat corona-onderwerpen vrijwel constant veel aandacht kregen op dit platform. Gedurende de maand juni is er echter wel een lichte daling te zien. Dit kan verschillende redenen hebben (beter weer; versoepelingen; het EK).
-
- Verder is het belangrijk dat de 'top vijf' van onderwerpen in de 'trending' balk van twitter komt te staan – wat wil zeggen dat deze onderwerpen op die dag voor iedere twittergebruiker duidelijk in beeld te zien zouden zijn geweest.
-
- Binnen het bredere thema 'corona' is de aandacht in 2021 verschoven tussen verschillende subthema's, afhankelijk voornamelijk van onthullingen in het nieuws en de aankondigingen die er op persconferenties werden gedaan aangaande nieuwe fasen in corona-maatregelen en het vaccinatieprogramma.
-
- Samengevat kan de verschuiving tussen verschillende trends als volgt worden weergegeven:
-

Figuur 4: Vergelijking Covid-Gerelateerde Trends

- In het volgende hoofdstuk gaan wij dieper in op de meest recente trends waarvan het verloop voor het Ministerie van VWS de komende maanden relevant zal blijven.

3. Trends

-

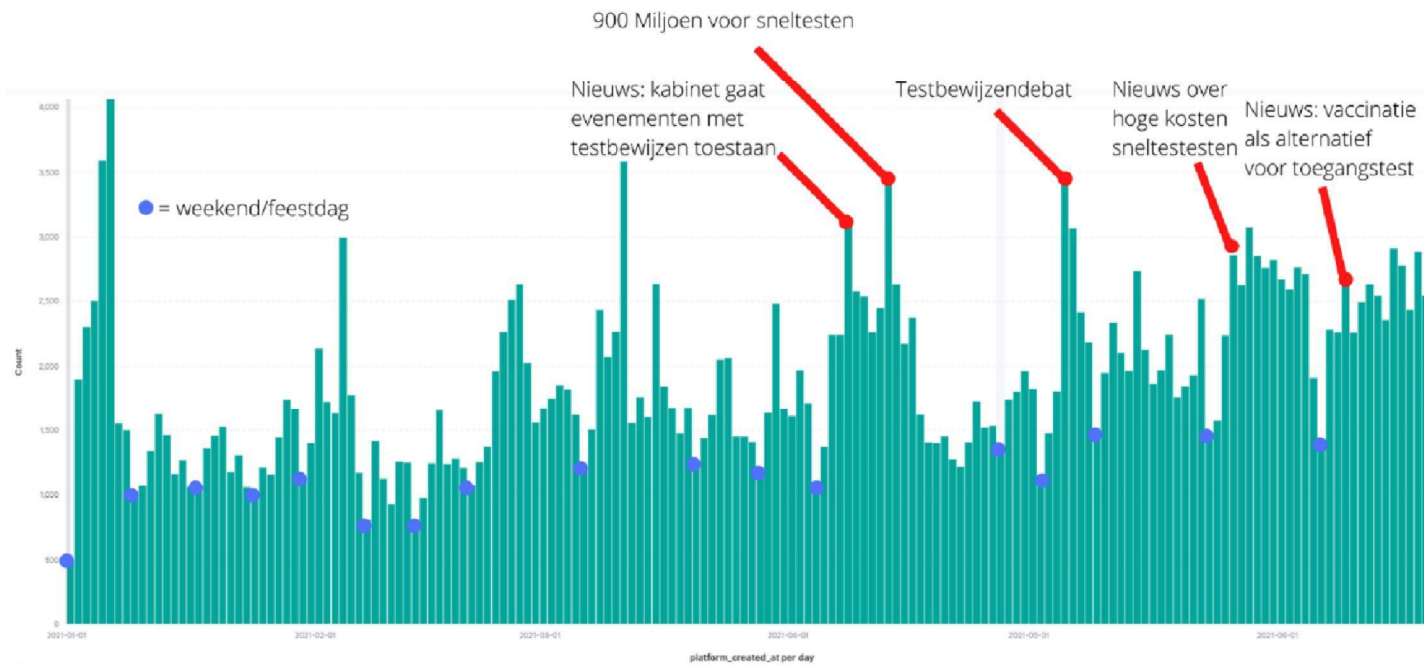
Het vaccinatieprogramma

-

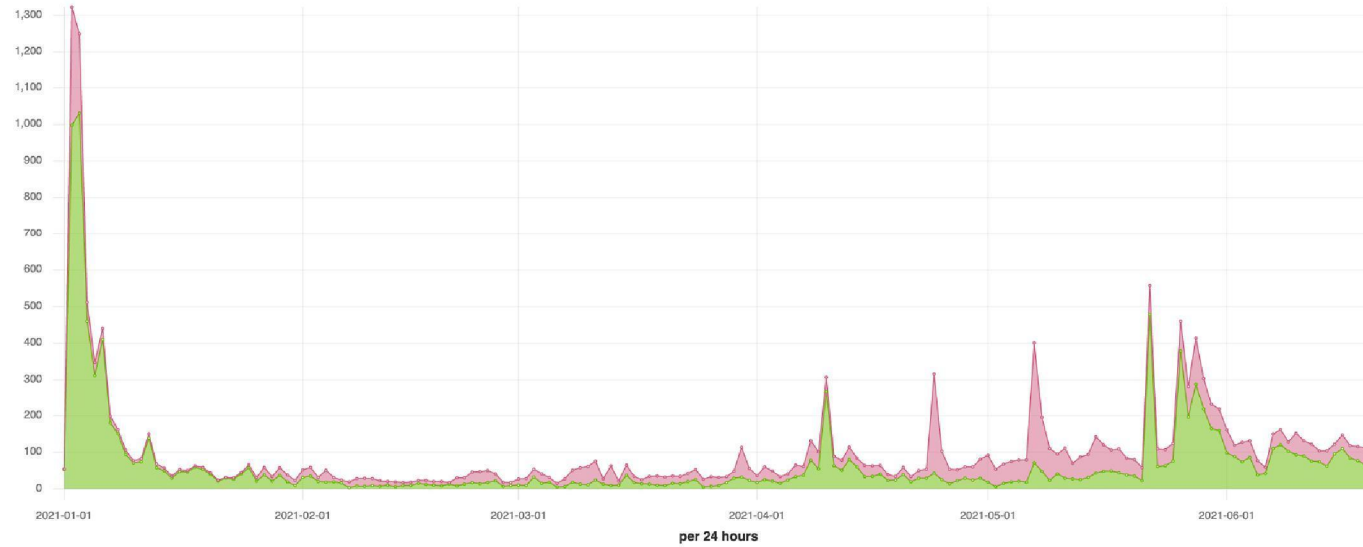
- Hoewel de vaccinatiebereidheid al lange tijd gemiddeld rond de 80% ligt, zijn er verscheidene groepen mensen die zich online vrij consequent en stellig tegen vaccinatie uitspreken. Ook personen die zich juist voor vaccinatie uitspreken zijn aanwezig, maar zij laten op dit thema relatief wat minder van zich horen. De anti-vax beweging vertoont online karaktertrekken van een politieke campagne (ondersteund door desinfo-media, alternatieve media, of eenzijdig geïnterpreteerde traditionele media), waar dat bij de pro-vax beweging minder het geval is. De anti-vax beweging is veel ‘aanvallender’ dan de pro-vax beweging: deze personen plaatsen relatief vaak kritische of zelfs beledigende comments onder publicaties van mensen die zich pro-vaccinatie uitspreken en onder berichtgeving vanuit de overheid.

Er is binnen de typische ‘pro-vax’ en ‘anti-vax’ debatten een duidelijke rivaliteit zichtbaar, waar de tegengestelde groepen vaak proberen elkaars ‘hashtags’ te stelen om er een ironische of ronduit sarcastische twist aan te geven, of om een toegewijde tegenbeweging op poten te zetten. Voorbeelden zijn “ikwildieprik” v.s. “ikprikhetniet”, “vergeetonsniethugo” v.s. “hugodejongekanniks”, “moederhart” v.s. “loederhart”, en “ikvaccineer” v.s. “ikvaccineerniet”. Ook wordt het discours soms onder een enkele term uitgevochten, zodat de ‘narratieven’ rondom losse termen lang niet altijd eenzijdig zijn. Een goed voorbeeld van een dergelijke term is “wappie” – een term die in eerste instantie denigrerend is bedoeld richting conspirationele anti-vaxers, maar die gedurende anti-corona-demonstraties door de demonstranten werd opgepakt als geuzennaam.

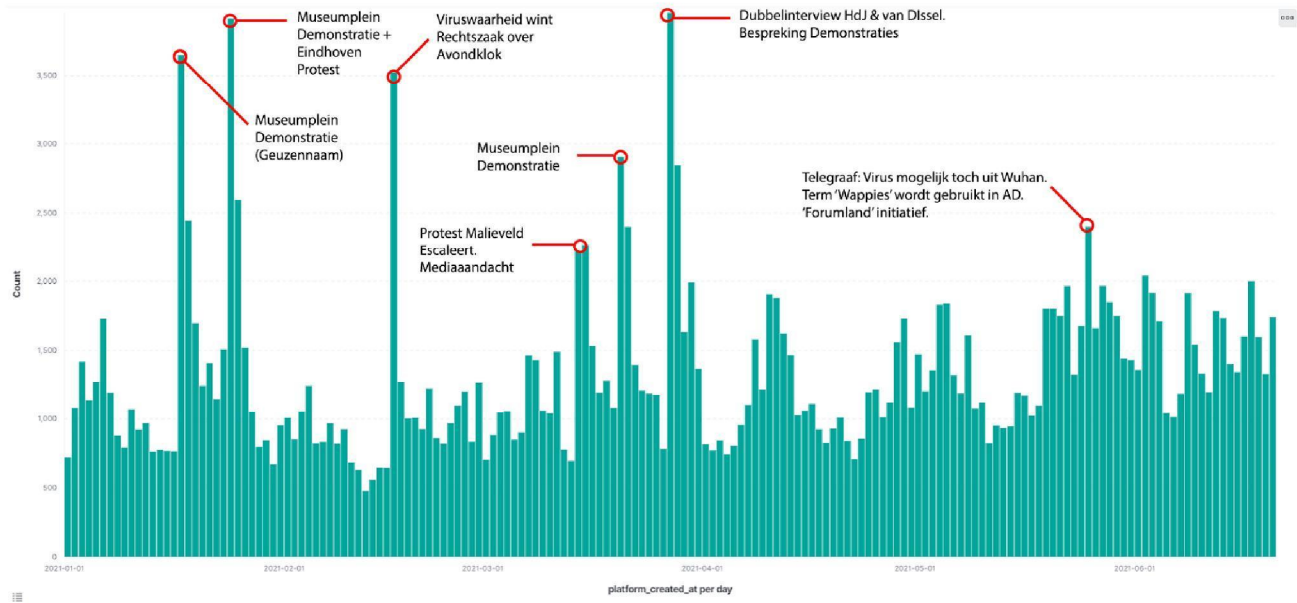
Op de volgende pagina’s een aantal grafieken rondom het bredere thema ‘vaccineren’.

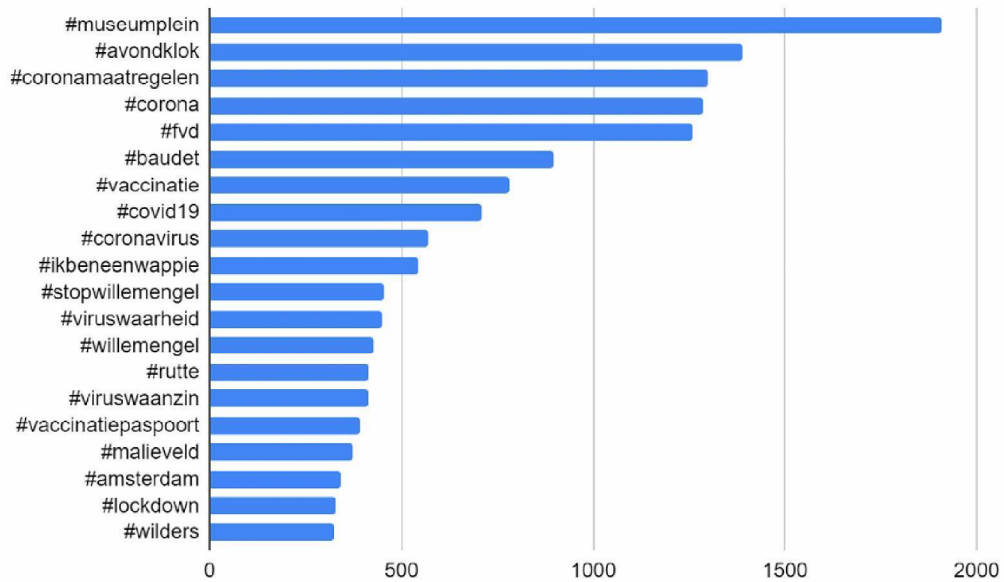
Figuur 5: Gebruik van de term "vaccinatie" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

Figuur 6: De verhouding tussen pro-vaccinatie (groen) en anti-vaccinatie (rood) op Twitter, 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

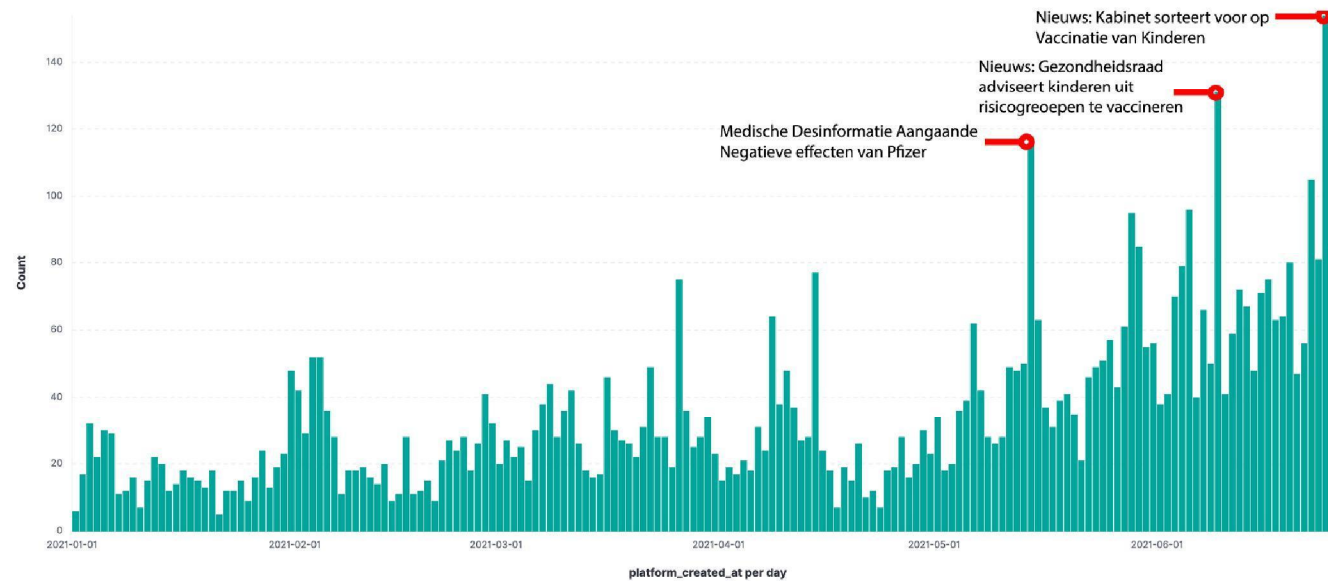
Figuur 7: Gebruik van de term "Wappies" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

Figuur 8: Meest gebruikte Hashtags in combinatie met de term "Wappies" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

Het Vaccineren van Kinderen

Binnen het thema 'vaccineren' hebben we gezocht op het gebruik van de term 'kinderen'. Dat resulteert in de volgende grafiek:

Figuur 9: Gebruik van de term "Kinderen" in combinatie met "Vaccinatie" op Twitter, 01-01-2021 t.m. 27-06-2021

- Het gebruik van deze term (en ook van termen als “blijfvanonzekinderenaf”) vertoont dezelfde karaktertrekken als ‘wappies’ hierboven: waar deze berichten in eerste plaats vaak worden gepost door gebruikers die heftig geëmotioneerd reageren op het idee hun kinderen te moeten vaccineren en faliekant weigeren, worden deze termen en hashtags vervolgens ook opgepakt door mensen die zich juist *voor* vaccinatie uitspreken en wijzen op het bredere maatschappelijke belang van vaccinaties, de minimale risico’s, en de foutieve redenering bij anti-vaxers. De balans is daarmee langzaam van dominant anti-vaccinatie naar pro-vaccinatie opgeschoven. Ook is er een duidelijk stijgende trendlijn te zien in deze grafiek, wat verklaard kan worden uit het naderbij komen van het moment waarop het vaccineren van kinderen die niet onderdeel van een risicogroep zijn ook in Nederland het geval zal zijn.

Bijwerkingen

Er doen vele slecht-beargumenteerde claims de rondte over ernstige bijwerkingen die de coronavaccins zouden hebben. Er zijn verschillende zorgen die in meer of mindere mate worden besproken, en in meer of minder mate betrekking hebben op de verschillende vaccins. Zie hiervoor pagina 19 en verder.

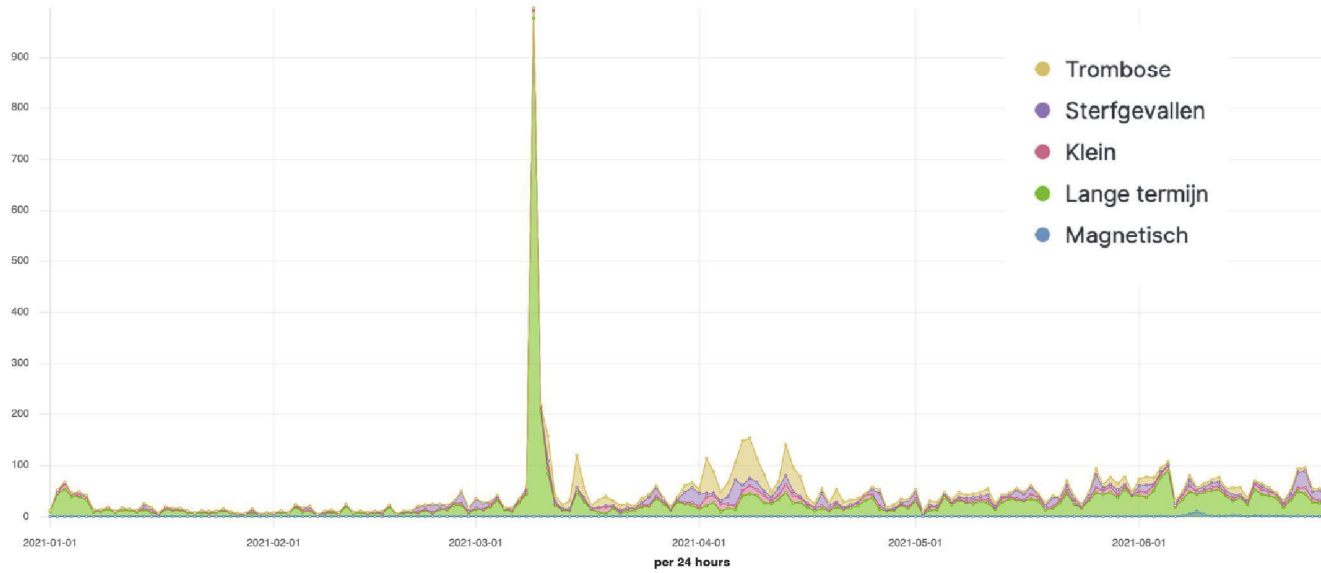
Wat hier opvalt is dat ‘lange-termijn effecten’ en ‘trombose’ de twee typen bijwerkingen zijn die van de selectie het meest besproken worden en dus waarschijnlijk de meeste zorgen opwekken. Ook het gebruik van de term ‘sterfgevallen’, die wordt gebruikt in verhalen dat vaccinatie vele doden tot gevolg zou hebben, is niet verwaarloosbaar. De term ‘klein’ is toegevoegd omdat dat woord (binnen vaccinatiecontext) vrijwel uitsluitend wordt gebruikt om te benadrukken dat de ervaren bijwerkingen miniem zijn. Die term wordt ook regelmatig gebruikt, maar niet in dezelfde mate als ‘lange termijn’ of ‘sterfgevallen’.

Wat betreft de typen vaccins die het meest genoemd worden waar het bijwerkingen aangaat: momenteel zijn dat, zoals te verwachten, Pfizer en Moderna, met Janssen op de derde plek. In het verleden zijn er grote uitschieters geweest rondom AstraZeneca. Pfizer houdt momenteel overwegend de eerste plek aan.

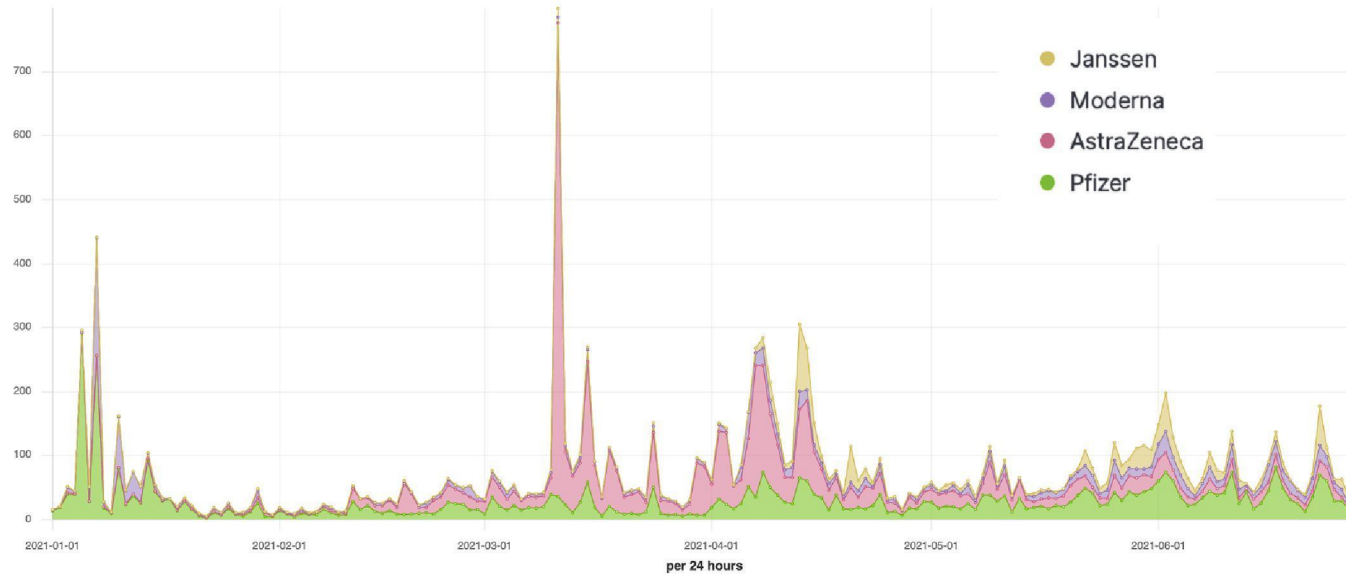
Trombose

- Op 11 maart dit jaar begon de discussie over Astrazeneca en de kans op trombose, volgend uit een artikel van de NOS waarin werd bericht dat er geen verband bestaat tussen dit vaccin en trombose
-
- De meest populaire berichten over de periode van 1-1-2021 tot 21-6-2021 spreken zich uit over het kleine risico op trombose vergeleken met andere middelen zoals de anticonceptiepil. Daarnaast zijn er een aantal populaire tweets waarin ernstige zorgen worden geuit over de vermeende risico’s op dit vlak. Er wordt bijvoorbeeld beweerd dat de kans op trombose bij een vaccin vergelijkbaar is met de kans op overlijden na een COVID-besmetting. Sommige berichten delen ook ‘nieuwsberichten’ over gezonde mensen die sterven aan trombose na een vaccinatie.
-

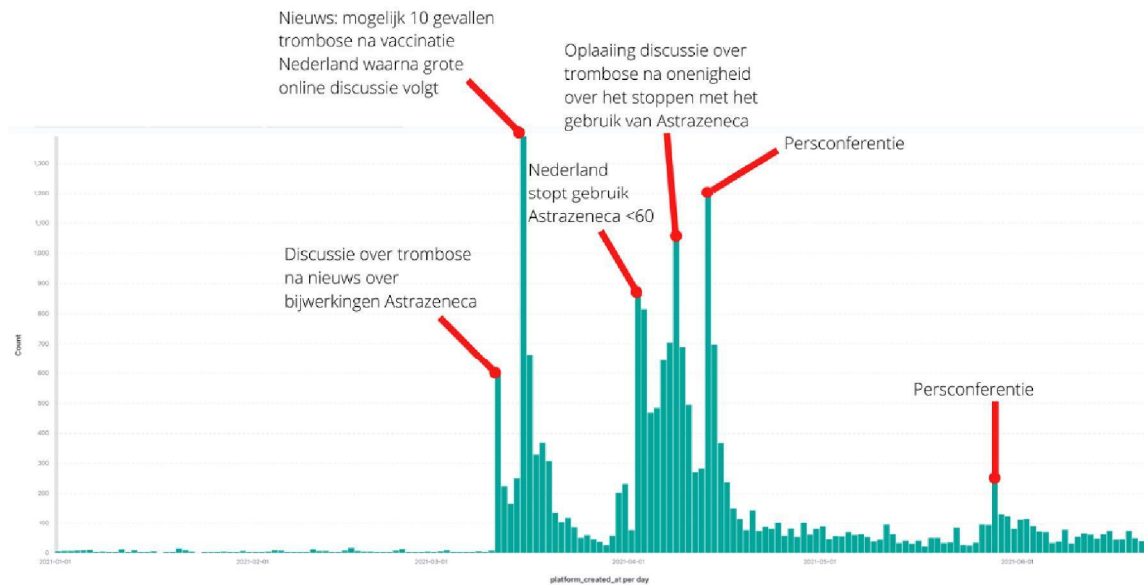
- De discussie over trombose is sterk verbonden met het Astrazeneca vaccin, maar ook het Janssen-vaccin wordt regelmatig genoemd in deze context. De meeste van deze berichten met deze strekking zijn echter een paar maanden oud. Recentere discussie over trombose (sinds 1 mei) speculeert over de kans op trombose langere tijd na een vaccinatie. Ook wordt er blijvend veel aandacht besteed aan recente sterfgevallen die verbonden zouden zijn aan trombose die optrad na een vaccinatie.
-

Figuur 11: Stapelgrafiek 'Bijwerkingen' 01-01-2021 t.m. 29-06-2021

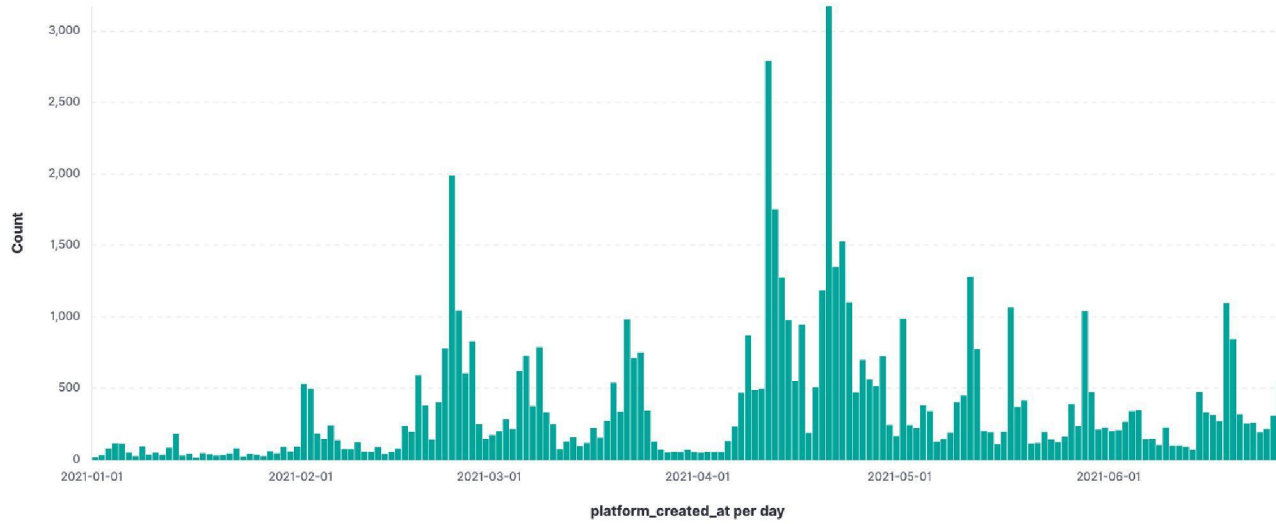
Figuur 12: Tractie op 'Bijwerkingen' per vaccin. 01-01-2021 t.m. 29-06-2021

Figuur 13: Gebruik van de term "Trombose" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

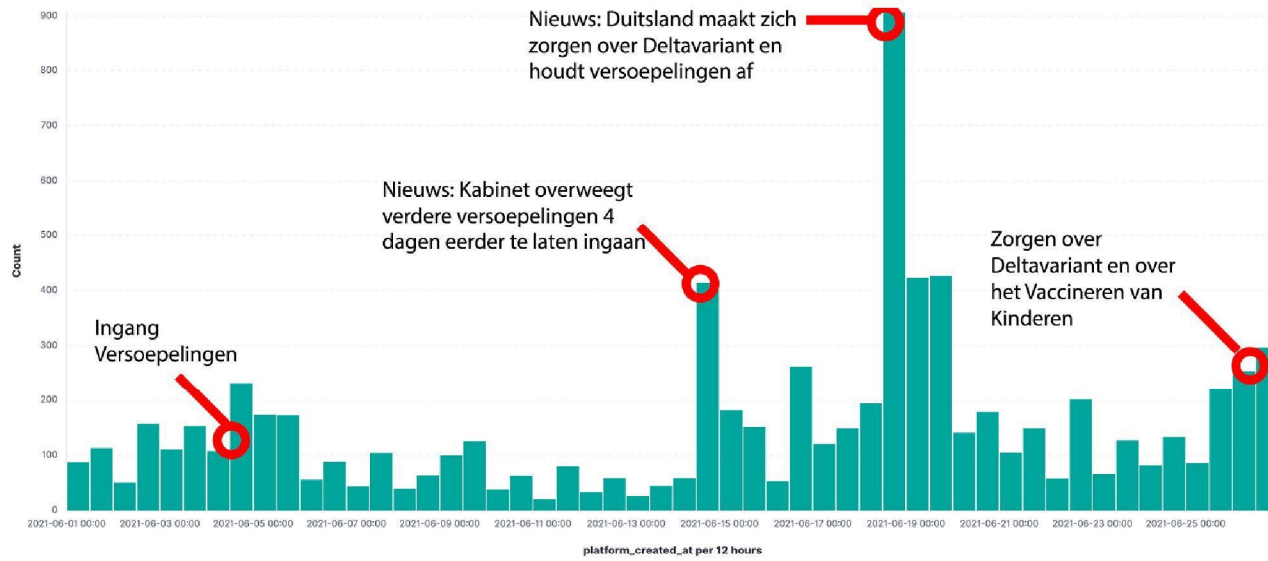
Covid-Maatregelen

-
- Sinds er eerder deze maand (Juni) voor het eerst sprake was van serieuze stappen in het terugdraaien van de meest beperkende coronamaatregelen, is het online debat over de vermeende wijsheid van deze versoepelingen in korte tijd flink losgebarsten. De volgende grafiek geeft het algemene gebruik van deze term weer, gevolgd door twee grafieken waarin de inhoudelijke verdeling van de berichten op dat moment geschat worden.
-
- Te zien is dat zowel de 'kritiek op overheidsmaatregelen' in brede zin en 'zorgen over de vermeende snelheid' van versoepelingen twee constante dominante thema's zijn binnen dit debat.
-
- De kritiek op de overheid komt in veel gevallen van de accounts die zich op eerdere momenten zeer heftig tegen de 'testsamenleving' hebben uitgesproken, en nu met de versoepelingen beweren dat deze ontoereikend zijn, dat de beperkingen die nog wel gelden nog steeds een inbreuk op de grondwet zijn, en dat deze versoepelingen wel weer zullen worden teruggedraaid later dit jaar.
-
- De zorgen over de snelheid van versoepelingen hangen samen met het vermeende nog onvoldoende gevaccineerd zijn van de 'jongeren' in de bevolking, met het terugdraaien van versoepelingen in het buitenland, en met de oprukkende deltavariant van het virus die, zo meent de groep van accounts die zich zorgen maakt, weer een ernstige, gevaarlijke uitbraak tot gevolg zal hebben.
-
-
-
-
-
-

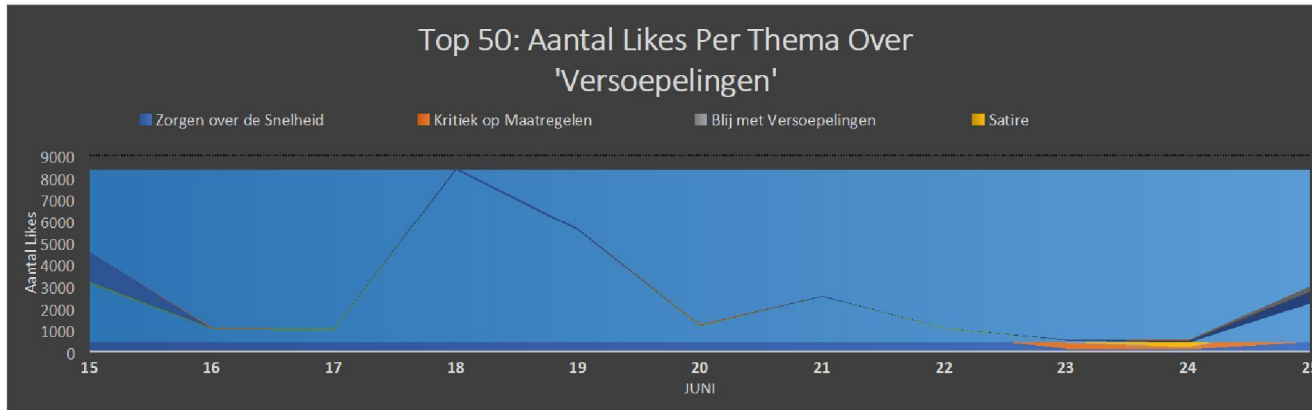
Figuur 14: Gebruik van de term "Versoepelingen" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 27-06-2021

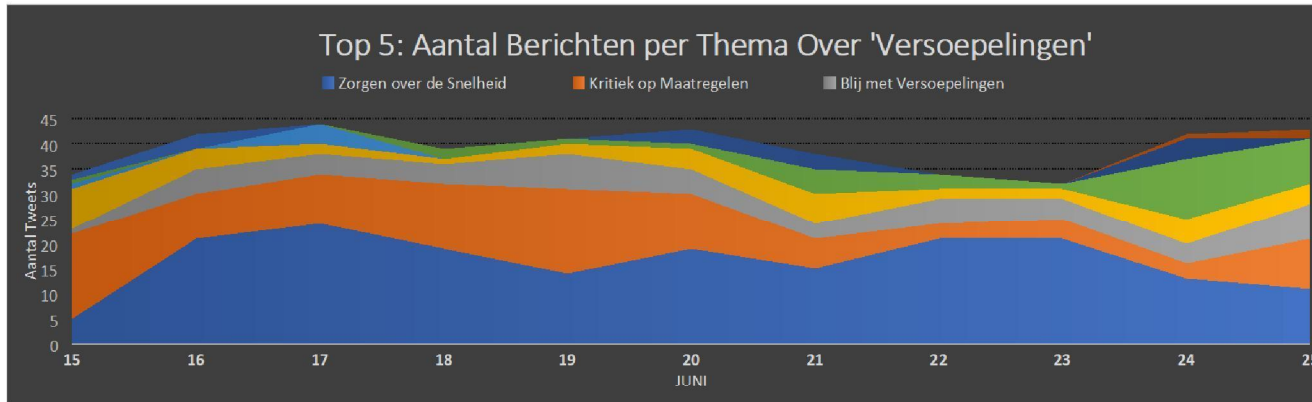
-
-
-

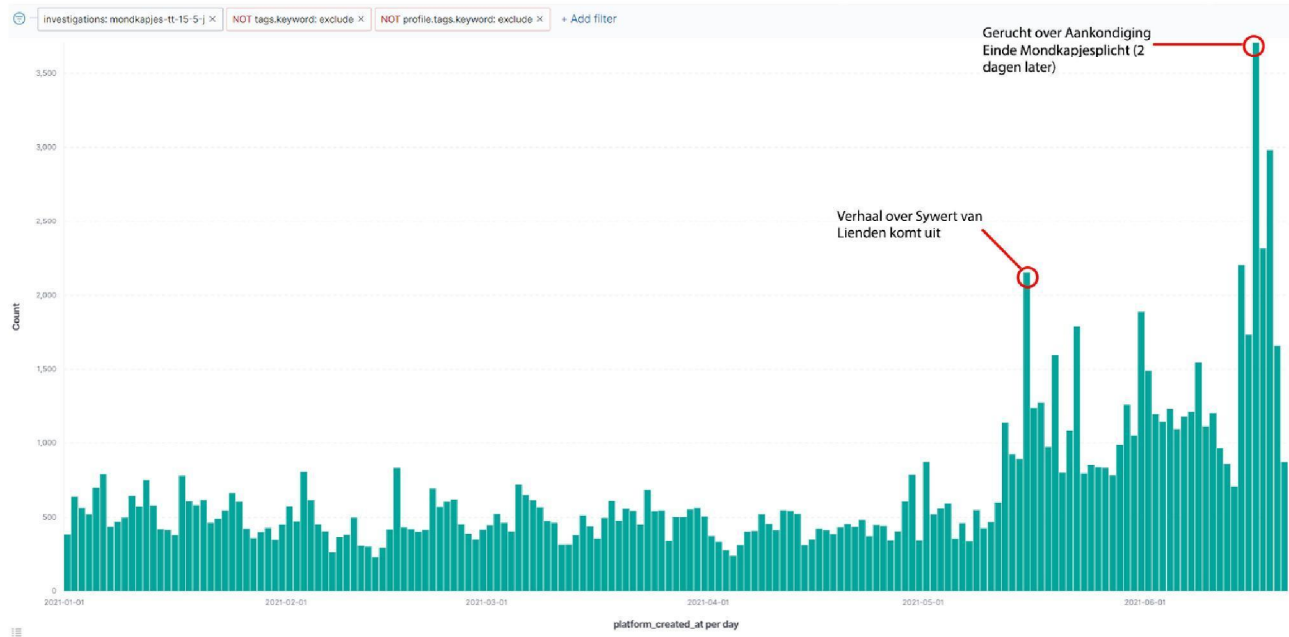
Figuur 15: Gebruik van de term "Versoepelingen" op Twitter in de maand Juni

-
-
-
-
-

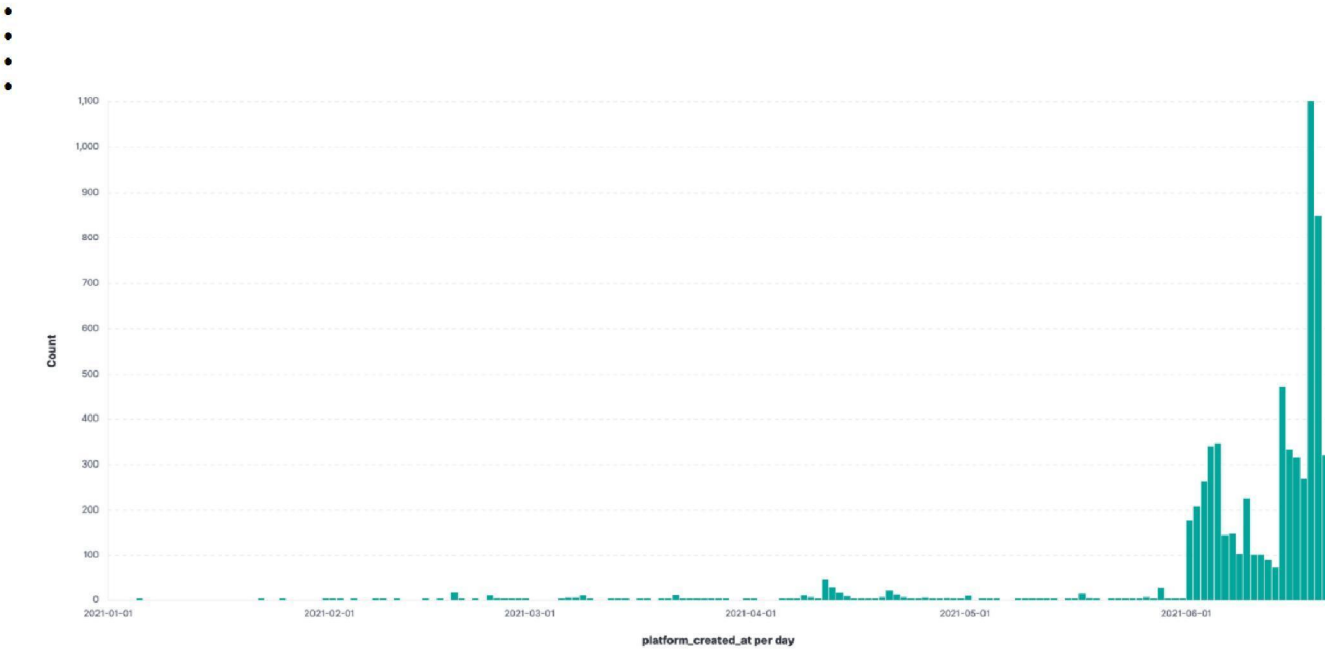

Figuur 16: Top 50 Meest gelikte Berichten onder 'Versoepelingen': Thematische Vergelijking

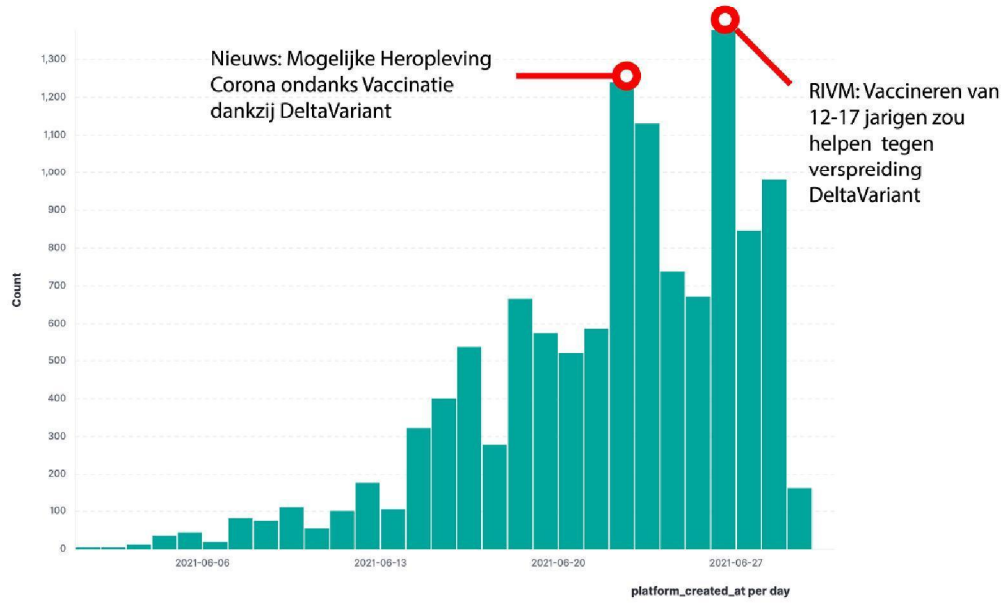
Figuur 17: Gebruik van de term "Mondkapjes" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

-
-
-
-
-

Figuur 18: Gebruik van de term "Deltavariant" op Twitter, 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

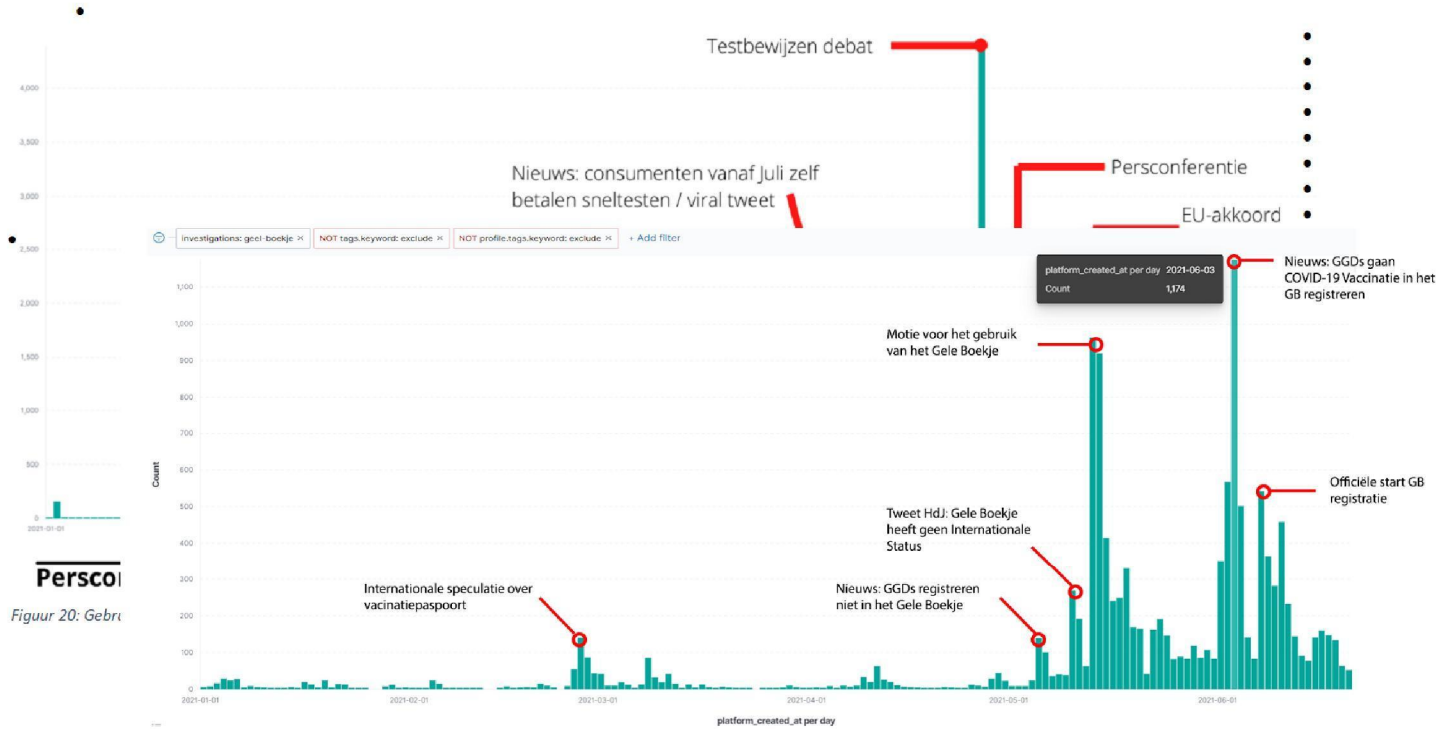
-
-
-

•
Figuur 19: Gebruik van de term "Deltavariant" op Twitter in de maand Juni
•

Het Vaccinatiebewijs

-
- Eind maart, met het afbouwen van de strengste maatregelen en het vorderen van het vaccinatieprogramma, beginnen er online zorgen te ontstaan over hoe de veiligheid van de bevolking gewaarborgd kan worden in de 'overgangsfase' waarin nog niet iedereen gevaccineerd zal zijn. Een combinatie van nieuwe plannen die worden bekendgemaakt op persconferenties en opruiende politieke uitspraken van oppositieleden zorgen ervoor dat in dit verband het idee van de 'testsamenleving' (alternatief: 'het vaccinatiebewijs') voor het eerst courant worden.
-
- Op den duur ontstaat er rondom deze twee termen (en rondom alternatieve verwoordingen zoals 'testbewijs', 'vaccinatiemaatschappij', en 'testenvoortoevang') een vrij geharde groep van coronasceptici op Twitter. Door deze groep wordt vervolgens ook relatief veel desinformatie verspreid: oftewel door het citeren van desinformatie-media, oftewel door het negatief uitleggen van de berichten uit de reguliere media. Deze groep schrijft kwaadwillende bijbedoelingen toe aan de overheid op vrijwel alle fronten rondom het management van de pandemie: corona zou niet zo ernstig zijn; maatregelen zouden tegen grondrechten ingaan; en vaccinatie zou op verschillende manieren schadelijk zijn, en zelfs meer schade aanrichten dan het virus zelf.
-
- Deze beweging wordt verder gekarakteriseerd door haar bijzonder heftige uitschieters van tractie op verscheidene incidenten. Wanneer er belangrijk nieuws met betrekking tot het testen op COVID of het vaccineren tegen het virus om recht te krijgen op bepaalde versoepelingen, zorgt dit voor een duidelijke reactie rondom deze term. Met het ingaan van de versoepelingen (vanaf begin juni) lijkt de term wat aan tractie te verliezen.
-
-
-

Perscol
Figuur 20: Gebruik van de term "Gele Boekje" op Twitter

Figuur 21: Gebruik van de term "Gele Boekje" op Twitter. 01-01-2021 t.m. 20-06-2021

•
•
•
•
•
•
•

4. Verspreiders van Desinformatie

-
- In anti-vaccinatie narratieven wordt er gebruik gemaakt van een combinatie van reguliere media, alternatieve media, en ronduit desinformatieve media. Alle berichten die ook maar enigszins kritisch zijn over coronabeleid, over uitgaven aan maatregelen die er gedaan zijn, over risico's, of over de berichtgeving, vinden gretig aftrek bij personen die daarin een bevestiging zien van hun eigen sceptische, angstige, of zelfs samenzweerderige houding tegenover maatregelen of het vaccinatieprogramma.
-
- Wel is het zo dat buiten deze groep anti-vaxers de desinformatie-kanalen bijzonder weinig gedeeld worden. Er valt dus te stellen dat individuen die dergelijke bronnen aanhalen om hun standpunten kracht bij te zetten vrij ver geradicaliseerd zijn en daarmee moeilijk te bereiken zijn door overheidscommunicatie.
-
- Naast deze meer en minder legitieme nieuwsmedia worden er ook vrij veel links met 'calls to action' gedeeld: dat wil zeggen oproepen om te gaan demonstreren, om anti-maatregelen petities te ondertekenen, of het formulier waarop de officiële aanvraag je persoonsgegevens te laten verwijderen kan worden ingediend.
-
- In de Appendix zijn de top 50 meest bekeken video's op YouTube omtrent vaccinatie afgelopen jaar op een rij gezet, en is er aangegeven welke van deze desinformatie bevatten. Zoals te zien is dit een aanzienlijk aantal (17 van de 50). Ook wordt hier duidelijk dat de veelbekeken overheids-video's (van het Min. VWS) in verhouding meer dislikes dan likes krijgen, terwijl de desinformatie-bronnen overweldigend meer 'leuk' dan 'niet leuk' worden gevonden.
-
- In onderstaande figuur (20) worden de meest geciteerde media onder het thema 'vaccinatie' weergegeven. De grootte van de stip geeft aan hoe vaak dat medium gedeeld is (groter = vaker).
- Op de horizontale as is vervolgens weergegeven hoe veel 'tractie' (namelijk 'likes' en 'shares') dat medium gemiddeld ontvangt. Dat wil dus zeggen dat media met 'hoge tractie' wanneer zij gedeeld worden, gemiddeld door veel mensen worden gewaardeerd.
- Op de verticale as staat het gemiddelde aantal berichten per profiel *logaritmisch* weergegeven²; waarbij een hogere score dus aangeeft dat een medium door een kleiner aantal profielen gedeeld wordt.
-

² Een logaritmische schaal geeft een exponentiële trend weer als lineaire trend en wordt voornamelijk gebruikt om visualisaties te verduidelijken. In dit geval is het dus zo dat de verschillende punten *verticaal* gezien in feite verder uit elkaar liggen dan is weergegeven, naarmate men hoger in de grafiek terechtkomt. Dat wil dus zeggen dat de 'nationalezorggids' door *veel* minder accounts wordt gedeeld dan, bijvoorbeeld, frontnieuws.com.

- Van de desinformatie-media scoren ook de YouTube-kanalen van 'BLCKBX' en 'BPOC2020' (Buiten-Parlementaire Onderzoeks-Commissie) vrij hoog, net als de nepnieuws-sites 'artsenvoorvrijheid.be' en 'commonsensetv.nl'.
-
- 'Frontnieuws' en in mindere mate 'ninefornews.nl' krijgen minder tractie en worden door een kleiner aantal accounts gedeeld, maar dan wel relatief vaak (te zien aan de grootte van de stip). Dit duidt erop dat een klein aantal accounts vrij aanhoudend bezig is berichten van deze media te delen zonder dat dat bijzonder veel waardering oplevert.
-
-
-
-

5. APPENDIX I:

6. Meest bekeken YouTube-Videos omtrent Vaccinatie Afgelopen Jaar

-
- De desinformatie-kanalen zijn in het rood weergegeven, pro-vaccinatie publicaties van betrouwbare bronnen zijn in het groen weergegeven, neutrale of kritische publicaties van betrouwbare bronnen zijn in het wit weergegeven. "L/D ratio" staat voor Dislike/Like ratio. Als deze in het rood zijn weergegeven zijn zij negatief: de video heeft dan meer dislikes dan likes ontvangen.
-

Naam	Titel	26-6			D/L RATIO
		weergaven	likes	dislikes	
BLCKBX	"Massa mRNA Vaccinatie Roekeloos en onnodig", zegt 5.1.2e	1126234	21000	1400	7%
vpro zondag met lubach	#ZondagMetLubach #NPO3 #ZML Vaccineren Zondag met Lubach (S13)	628480	16000	829	5%
Universiteit van Nederland	#Pfizer #Moderna #coronavaccin Hoe gevaarlijk is het coronavaccin?	573786	2900	1000	34%
1Twente Enschede	Huisarts zag patiënt overlijden na vaccinatie: 'Je moet het heel serieus nemen'	488193	8600	419	5%
NOS op 3	#corona #vaccin #covid19 Supersnel een coronavaccin. Veilig?	372980	8000	619	8%
De Nieuwe Wereld	LEIDEN 'Gezonde mensen massaal vaccineren is onverantwoord.' Een gesprek met 5.1.2e	290246	5200	285	5%
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Wat heeft het voor nut om je te laten vaccineren? De coronavaccinatie talkshow	282617	725	1800	248%
NOS op 3	De 11 ingrediënten van het coronavaccin	280796	5900	488	8%
BLCKBX	Zo ziet Vaccinatie-schade eruit. Het persoonlijke drama van Lisette Verhoeven...	251089	9100	222	2%
vpro	#vpro #dannyswereld Waarom gelovigen niet vaccineren DANNY'S WERELD #5	241078	3800	135	3%
Nieuwsuur	#vaccinatie #corona #vaccinbezwaren Tegenstrijdige vaccinberichten, wat moet je ermee?	214798	1600	1000	63%
Nieuwsuur	Waarom het Israël wél lukt	203219	3600	546	15%
Cafe Weltschmerz	Het vaccin, een utopie: 5.1.2e Capel en Ramon Brill	187207	3700	143	4%
BLCKBX	"Waar is het bewijs dat Vaccineren werkt?!" vraagt Statisticus Ir. F. Lahr aan Hugo De Jonge...	177094	7400	208	3%
Veronica Inside	Johan over vaccinatie: 'Ik dacht na vijf minuten, bekijk het lekker!' VERONICA INSIDE	146198	1500	129	9%
Cafe Weltschmerz	Wat niet verteld wordt over het C-vaccin.	141591	3400	151	4%

	Frank Ruesink en Del Bigtree (deel 1)				
NOS	TERUGKIJKEN: Eerste coronavaccinatie in Nederland	131715	805	708	88%
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Coronavaccins: hoeveel mensen moeten zich laten vaccineren om de pandemie te stoppen?	126333	749	1300	174%
De Telegraaf	Deze politici nemen (nog) geen vaccin	122283	1600	152	10%
OOG Groningen	Meeste Groningers laten zich vaccineren, maar zijn tegen verplichting	115175	300	769	256%
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Coronavaccins: waarom je laten vaccineren als je gezond bent? Prof. Marjolein van Egmond legt uit.	112885	472	1100	233%
ZorgenGezondheid	De belangrijkste vragen over coronavaccinatie beantwoord	100093	126	40	32%
BLCKBX	"Chinese toestanden in UK Vaccinatie App" vertelt Silkie Carlo van Big Brother Watch UK...	98099	3800	49	1%
Blue Tiger Studio	Celbioloog 5.1.2e over DNA, corona en vaccinaties (spoiler: laat je niet vaccineren!)	92088	3100	61	2%
Cafe Weltschmerz	#1 Het grote Corona-Vaccinatiedebat: Geen reden om door te gaan met vaccineren	89987	2800	117	4%
Forum voor Democratie	#FVD Iedereen vaccineren is zinloos en mogelijk zelfs gevaarlijk!	83757	2200	132	6%
Buiten Parlementaire Onderzoeks Commissie	Huisarts Bart van Tienen: mijn patiënt is overleden na vaccinatie met het Moderna-vaccin!	83040			
Veronica Inside	Jan Boskamp krijgt vaccinatie: 'Het is toch wel een goeie spuit?!' VERONICA INSIDE	79689	1300	68	5%
NOS Jeugdjournaal	Annelinde krijgt een corona-vaccinatie, net als andere kwetsbare kinderen	78120	1900	137	7%
OOG Groningen	Eigenaar rijschool: "Geef ons ook voorrang bij vaccinatie"	76297	292	717	246%
NOS Jeugdjournaal	Eerste vaccinatie in Engeland, hoe gaat het in Nederland?	72610	1800	184	10%
Salaheddine	VACCINATIE MEKKA HADJ VERPLICHT!! ALLEEN VOOR HADJ (MEKKA) LAAT IK ME VACCINEREN	70911	1200	65	5%
Cafe Weltschmerz	Beschermt de wet tegen verplichte vaccinatie? - Juridisch Coronajournaal #5	69866	2800	43	2%
De Telegraaf	Deze bijwerkingen kunnen ontstaan na vaccinatie	62683	909	335	37%
NOS Jeugdjournaal	Eerste vaccinaties tegen corona zijn begonnen	58337	1600	230	14%
Wybren Van Haga	Na vaccinatie terug naar normaal? Helaas niet! 05-01-2021	57889	1500	94	6%
Cafe Weltschmerz	Het grote Corona-Vaccinatiedebat (deel 2): Vaccinatie stopt transmissie coronavirus niet	56902	2400	51	2%

Terzake	#terzake #vaccin #Israël Hoe Israël in twee weken tijd één miljoen mensen kan vaccineren Terzake	51789	280	164	59%
RARKO	GELOOF JIJ DE VACCINATIE - RARKO INTERVIEW	52141	1200	21	2%
BNR Nieuwsradio	Hoe het kan dat Nederland ENORM achterloopt met VACCINEREN	49837	107	222	207%
Wilco Vos	De generatie na de vaccinatie een onomkeerbare waarheid	48967	1000	67	7%
Cafe Weltschmerz	Grote sociale druk rond vaccinatie. Fiona Zwart en Door Frankema	48870	1900	88	5%
Houssain	VAKANTIE NAAR MAROKKO- VACCINEREN OF NIET?? UTRECHT	48664	796	26	3%
Forum voor Democratie	Van Meijeren (FVD): Jongeren vaccineren is onnodig!	48559	3100	71	2%
De Telegraaf	Naar verwachting volgende zomer vaccinatie tegen corona'	46952	331	844	255%
NieuwNieuws	Nederland begonnen met vaccineren: 'Ik doe niet mee'	44984	1000	146	15%
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	De coronavaccinatie talkshow: experts beantwoorden veelgestelde vragen	45370	77	149	194%
Omroep PowNed	Urk eindelijk aan de vaccinatie, maar blijft verdeeld 44.251 weergaven	44251	598	113	19%
Arnews	Debat berichtgeving geen vaccinatie tegen het Coronavirus in 2020 - Tweede Kamer	42726	270	76	0,28
UZ Gent	Webinar: COVID-19-vaccinatie	42520			